Др. інж. Ол. Питель.

ОГЛЯД МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПОЛІТИКИ В УСРР.

(Відбитка з „Українського Економіста“ р. 1929, ч. П.)

Подєбради.
1929.

Др. інж. Ол. Питель.

ОГЛЯД МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПОЛІТИКИ В УСРР.

(Відбитка з „Українського Економіста“ р. 1929, ч. П.)

Подєбради.
1929.

U 27348

SLOVANSKÁ KNIHOVNA V PRAZE

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186272829

629676

Д-р. Ол. Питель.

ОГЛЯД МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПОЛІТИКИ в УСРР.

Робити огляд міського господарства України, сидячи за кордонами її, незвичайно важко не лише через те, що міське господарство має у кожному місті, у своїх побутових проявах, своє окреме обличчя, яке важко виявити статистичними даними. Головна трудність - це брак за кордоном більшеменше повного статистичного матеріялу, хиба що окремі відірвані, часто застарілі дані, та і той матеріял, який і є під руками, викликає не раз дуже великі сумніви, що до своєї якости та часто замикає в собі дані, зібрані так, що їх не можна порівняти за певний хоч і короткий відтинок часу. Все ж таки спробу такого огляду треба зробити, бо його досі немає в українській літературі. В російській літературі маємо окремі статті, - дуже вже побіжні, - і солідну працю держплану УСРР ("Очерки по бюджету и экономике Округов України по материалам 1925/26. Харьков. 1926), яка, одначе, не ставить собі завдання зробити огляд міського господарства, але за бюджетними даними, дати економичну характеристику економичних та адміністраційних районів України.

Міське господарство України було власне в час від окупації України в січні-лютому 1919 р. аж до 1923 р. майже зовсім зруйновано за винятком де-кількох міст, що були під українською владою, які розділили долю решти міст в 1920 р. Міське господарство в УСРР зачинає відживати від 1923 року, одначе рани попередньої руїни залишилися ще досі і не скоро будуть заліковані.

Що ж із себе уявляє муніціпальне господарство в УСРР, які в ньому відбулися і відбуваютъ-

ся зміни і яка панує муніципальна політика?

ЗЕМЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО.

Про земельні стосунки в містах УСРР дає нам певну уяву слідуюча таблиця, складена за даними перепису 1923 року поданими в Статистичному збірникові "Україна" за 1926 рік.

(таблиця на слідуючій сторінці)

Треба зазначити, що українські міста втратили за час революції значну кількість своєї землі не дивлячись на націоналізацію, а може якраз завдяки націоналізації, чи вірніше, завдяки тій хаотичности, в якій ця націоналізація переводился. По свідоцтву В. Веселовського *) міста України втратили 16,9% землі, яку вони мали в 1910 році. Таке зменшення землі є явищем негативним за багатьома міркуваннями муніципальної політики; очевидно комуністична влада це врешті зрозуміла і намагається збільшити загальну площу міських земель. Це бачимо порівнюючи дані про округові міста з 1923 року і за 1925 - 26 роки. Загальна площа міських земель окрміст збільшилася із 228,265 гектарів до 249.173 гектари, що становить 109,2 % до площі 1923 року. Але із 41 округового міста не наступило жадної зміни у 16 міст., зменшення маємо у 5 містах, найбільше у Балті: із 5.028 гект. до 1.704 гект.; між иншим у Харькові маємо зменшення на 58 гект. Дивно таке бачити у двох столицях на Україні. Збільшилася площа землі у 20 містах, найбільше у Сталині із 686,7 гект. до 7.972 гект.; як що тут не помилка в цифрі, то це збільшення треба приписати або колосальному ростові міста: по перепису 1923 року 47.692 душі, 1926 р. - 62.914 д. і в кінці 1927 р. - середнє населення 107.962 д. або інкорпорації сусідніх поселень. **) Але це збільшення площі міської землі в абсолютних цифрах

---

*) Комунальное Хоз. Укр. "Комунальное Дело" Москва. 1928. № 3.

**) Дані перепису 1926 року взяті тут і далі з книжки: "Хоменко А. Населення України 1897-927 Харків 1927, а населення на кінець 1927 р. із "Статистична Хроніка ЦСУ УСРР. № 100."

Табл. I. ЗЕМЕЛЬНІ СТОСУНКИ В МІСТАХ УССР (по даних перепису 1923 р.)

Категорії міст в 1000-х душ.	Всієї землі гектарів. На групу	місто	З того землі (в %%) під: забудованими кварталами. Душ на 1 гект.	на 1г.	вулицями майд. данами в %% до загальної площі землі.	Гром. садами	С-г.в- гіддями	Водою	Пустками	Кладовищами	Решта
до 5	3060,8	11,1	41,6	27,4	17,1	0,3	33,1	0,8	7,0	1,1	0,0
	340,1										
5 - 10	51020,5	.6,6	23,1	28,4	4,1	0,3	56,4	2,6	4,4	0,6	8,5
	1182,2										
10-20	69564,6	10,3	32,0	32,2	6,5	0,4	49,9	2,3	3,1	0,8	5,0
	1434,3										
20-50	74155,2	12,1	26,5	45,7	6,3	0,6	49,5	3,5	5,8	0,8	7,0
	2648,4										
50-100	23741,5	16,9	38,2	44,3	7,8	0,6	33,2	8,7	7,2	1,1	3,2
	3956,9										
б.100	130876,2	9,9	15,8	62,7	3,7	0,5	51,7	5,7	6,7	0,5	15,4
	3271 9,0										
Разом	352418,8	10,4	24,0	43,4	5,2	0,5	50,2	4,3	5,5	0,7	9,6
	2464,4										

виглядає де-що инакше, коли візьмемо під увагу, що 1923 року на 1000 душ (в окрмістах) було 95,2 гект. землі, а 1925 року - 84,7 гект. Цей факт мусить турбувати українських комунальників особливо в зв'язку з другим фактом, а саме: що українські міста не мають значного резерву землі. В Містах РСФРР, наприклад, находиться землі: під забудованими кварталами 16,6 %, під вулицями і майданами - 4,2 %, під с-г. вгіддями - 70,6 % в той час, як аналогичні відсотки на Україні: 24,0 % - 5,2% і 50,2 %. В майбутньому з наступленням певної стабилізації правних і земельних стосунків ці факти можуть поставити міста у дуже скрутне становище.

Сільсько-господарські вгіддя розподіляються в 1925/26 р. в УСРР по категоріях міст і експлуатації таким чином: (див. табл. 2 на сл. стор.)

Насамперед нас вражає, що 16,0 % міст із тих що увійшли в підрахунок, в тому числі одне з населенням більш в 100.000 душ, не мають землі землі сільсько-госп. призначення. В той час, коли в Зах. Европі міста виявляють тенденцію збільшувати площу своїх с-г. земель в цілях політики чи то розселення, чи то постачання, то сучасні господарі українських міст виявляють протилежну тенденцію чи не звертають на це питання належної уваги. Далі дивує, що при майже безперервному голоді на Україні і все зростаючих труднощах постачання продуктів сільського господарства містам, 11,5 % с-г. міської землі зовсім не експлуатується. Здавалось би, що комуністи-комунальники повинні би далеко більше дбати про забезпечення міського пролетаріяту продуктами ніж це роблять буржуазні комунальники в Зах. Европі. Правда, українські комунальники можуть себе підбадьорувати, що в РСФРР 43 % с-г. землі не експлоатується, але це надто мала втіха і українському міському пролетаріятові від цього не легче. Крім цього звертає увагу високий відсоток орної землі (36,3 % орендованої по всіх містах, 46,9 % в групі міст з 20 - 50 тис. нас.). Здається, було б далеко більше раціональним експлуатовати міські с-г. землі, плекаючи на них інтенсивніщі культури, розводити городину, садовину замісць хліба і

95

Табл. 2.

МІСЬКІ С-Г. ЗЕМЛІ в УСРР (1925/26 р.)

Категорії міст.	Міста, що увійшли в підрахунок.	З них не мають с-г. землі.	Площа с-г. землі (в тис. гект.)	Розподіл за категоріями експлуатації: Здано в оренду	В тому числі: Орна зем.	Городи:	Сади:	Сіножаті:	Вигони:	Експлуат. комгоспами:	Передано установам:	Не експлуатовано:
			(в тисячах гектарів)									
б/100 т.	6	1	42,8	18,7	11,8	2,6	0,8	2,4	-	22,5	0,7	0,9
50 - 100	9	-	14,6	9,6	5,4	1,4	0,4	0,3	1,6	0,4	0,6	4,0
20 - 50	28	1	27,7	21,3	13,0	1,8	1,9	2,2	1,8	2,2	2,1	2,1
10 - 20	54	10	19,7	13,5	8,2	2,6	0,2	1,0	0,8	2,1	1,3	2,8
до 10	59	13	21,8	12,4	7,6	1,6	0,7	1,2	0,7	3,2	1,4	4,8
Разом	156	25	126,6	75,5	46,0	10,0	4,0	7,1	4,9	30,4	6,1	14,6

картоплі. Очевидно, це стоїть в звязку з трудно-
щами постачання харчів містам, але ж трудноші по
стачання городини і садовини не менші і в цьому
напрямку вже в час війни в б.Росії був значний
досвід. До цих негативних явищ: високого процен-
ту неексплоатованої землі і експлоатації її в
значній мірі примітивним способом приєднується
третя: стремління до одержування як мога більшо-
го прибутку шляхом підвищення орендних (рентних)
платіжів. На це вказують орендні ціни на міських
землях і позаміських (радіусом до 30 км.) за дани
ми Стат. Хроніки ЦСУ № 92 на I.IX.I927 р.

За I гектар карбованців:

	Міські.	По-за-міські.
Садки	37,8 - 75,2	-
Городи	56,2 - 2I3,2	25,2
Засів хлібів	9,9 - I3,8	I0,9

Цифри ці говорять самі за себе, тому зупи-
нятися над ними не будемо. Зазначимо тільки, що
нижчі орендні ціни - це ціни для упривілійованих
робітників. В цілому ж на Україні міста мали при
бутку від своїх угіддь (по даним НКФ УСРР):

Прибуткові статті:	I924/25	I926/27
Міські землі	674,9 -!	
Сади й городи	308,0 !	
Ліси	I69,I !-	I5I7,4
Рибні ловлі	76,6 -!	
Додаткова рента	744,9	I439,0
Р а з о м	I924,5	2956,4 т/к.

Крім цього міста мали в цихроках приубтку
від місць під торгівлю: 2I8,6 тис/карб. і 5.429,2
тис.карб. Отже бачимо відношення між прибутками
I924/25 і I926/27 як I00 : I53,6 при чому від до
даткової ренти як I00 : I93,I. Ріст прибутків
від міської земельної площі з"окрема ріст додат-
кової ренти а ні як не стоїть в звязку з ростом
площі земель, а тим паче площі с-г. земель. Ці

цифри підтверджують різко-фіскальний характер земельної політики комунальників в УСРР і відсутність тих цілей, які собі ставлять в земельній політиці Зах-Европейські комунальники.

БУДИНКОВЕ ГОСПОДАРСТВО. Жовтнева революція принесла містам колосальне майно - будинковий фонд. Стан муніципального будинкового фонду (за переписом 1926 р) бачимо із цих даних (стат. Збірн. "Україна" 1928):

Табл. 3. МІСЬКЕ НЕРУХОМЕ МАЙНО І ЖИТЛОВІ УМОВИ в МІСТАХ У. С. Р. Р.

	Державні	Кооператвн.	Приватні.	Разом.
Кількість володінь:				
а) незабуд.	30.925	11	-	30.936
б) забудов.	76.001	804	407.922	484.727
Середній розмір забуд. волод. в м².	6.025	10.370	1.934	2.504
Кількість будинків				
а) житлових	115.038	1.026	458.412	574.476
б) не житлових	134.234	1.381	446.480	582.095
Зруйнованих і недобудов.	6.339	76	22.415	28.830
Житлова пл. в 1000м²	12.636,0	132,9	16,408,0	29.176,9
на 1 мешк. м².	6,5	7,0	5,4	5,8

По всіх містах УСРР майже всі незабудовані володіння за наведеними даними є в розпорядженні комун із забудованих I5,6 %, житлових будинків - 20 %, не житлових - 2I,5 % і 43,3 % всієї житлової площі. Такими відсотками не може похвалитися мабудь ні одно місто в Зах. Европі та Америці. До того треба зауважити, що ці цифри не є остаточними за двома причинами: насамперед досі ще не стабілізовано справи власництва будинків (денаціоналізація продовжується); далі - ще не цілком інвентаризовано всі будинки. Так, напр., в Київі в I927 році після перепису - відкрито I.I00 "диких" будинків, себ-то таких, що не мали господаря - нікому не належали. В I928 р. 430 - з них денаціоналізовано і на I929 р. намічено ще 30 з них денаціоналізувати, більші будинки передати житловим кооперативам - решту здати в оренду (Ком.Дело. I928. № 7). Факт, що на десятому році після жовтневої революції можуть існувати будинки "без господарів" вказує що в будинковому господарстві панує хаос, що господарство це не під силу "батькам міст" в УСРР.

Не маючи сили справитися з таким великим завданням, яке досі не стояло ні перед одним містом: - господарювати з так великим і таким майном, як будинковий фонд і дбати про забезпечення комунальним житлом значної частини міського населення, - влада пішла на свідоме зменшення націоналізованого фонду. Скільки з націоналізованого фонду було денаціоналізовано, сказати зараз не можемо і сумніваємося, чи може дати на це приблизно точну відповідь і центр. стат. управління УСРР. По даних, які маємо (Стат.Хроніка № I00) денаціоналізовано по округових містах в I925/26 р. 5.624 домоволодінь і в I926/27 - I2.5I7 домоволодінь. (Без Могилева), але скільки будинків денаціоналізовано і яка їх житлова площа - не відомо. Коли і є дані по окремих містах, то вони викликають сумнів, напр., в Сталині по перепису I923 р. було націоналізованих володінь 348 і в них 737 житлових будинків. За I925-27 р. денаціоналізовано тут разом I.434 домоволодінь, себ-то в 4 рази більше ніж було націоналізованих. Теж саме бачимо в Конотопі і в инших містах.

За цей період (1923 - 1927) житлові умови постійно гіршають. По даних В. Володимирова, що стоїть на чолі головного управління комунальним господарством НКВн.Упр. УСРР ("К.Хоз.України" 1917-27 Ком. Дело. 1928 № 3.) житлова площа в містах УСРР виносила на одного мешканця в середньому:

1923 р.	- 6,2 м²	1925	- 6,0 м²
1924 р.	- 6,1 "	1926	- 5,8 "

і по иншому джерелу в 1927 р. - 5,69 м.кв. Отже, як бачимо, на одного мешканця припадає далеко менше житлової площі ніж цього вимагає санітарна норма. Цей катастрофичний стан житлових умов примусив піднти на уступки в роді денаціоналізації та заяв що нові будинк, побудовані приватними особами не будуть денаціоналізовані, Хоча бачимо досі колсальне протиріччя в політиці комунальників, а саме: одночасово націоналізацію і денацаціоналізацію, бо як собі инакше пояснити наведені вище цифри про розміри денаціоналізації перевищуючі розмір націоналізованого фонду домоволодінь 1923 року. Разом з тим ми бачимо такі заходи "батьків міста", як "виселення нетрудових елементів" з муніціпальних будинків, всякі "уплотнення" установ, мешканців і т.д. Розуміється, що для розвязання житлової кризи переводиться і нове будівництво.

Що загальний розмір нового будівництва надто невистарчаючий, це вже ясно і з того, що середня житлова площа на одного міського мешк. з року на рік падає. Слідуюча таблиця дає нам можливість ближче ознайомитися з новим житловим будівництвом

(табл. на слід. стор.)

Мусимо зауважити до цієї таблиці, що вона різко розходиться з даними джерела (стат.зб. "Україна" 1928 р.) через те, що підсумки в джерелі за окремі роки і по категоріях будинків фантастично невірні.

Із цих даних бачимо, що мітса не дали навіть половини новозбудованої за цей час житло площі, бо 50 % її припадає на приватне будівництво. Характер міського (державного) і приватного будівництва різко відмінні. Приватні особи будують невеличкі доми - в середньому на один будинок припада 28,5 кв.м. житлової площі, себ-то розміром однієї середньої кімнати, а міста будують більші будинки

Табл. 4. НОВЕ ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО в містах УССР. в 1923-26 рр.

Будівники.	Мурована.				Мішані				Деревляні				Разом			
	Будинків число	%	їх жпл. ч-о.	%	Буд. ч-о.	%	їх жит. ч-о.	%	Буд. ч-о.	%	їх житпл. ч-о.	%	Буд. ч-о.	%	їх житпл. ч-о.	%
Держава	3.468	56	392,7	79	247	30	26,1	50	1359	7,9	89,9	17	5073	21	508,7	47
в %%	68,4	-	77,2	-	4,8	-	5,1	-	26,8	-	17,7	-	100	-	100	-
Кооперат.	125	2	23;6	5	74	9	5;9	12	66	0;4	5;9	1	265	1	35;5	3
	47;2	-	66;6	-	27;9	-	16;8	-	24;9	-	16;6	-	100	-	100	-
При ват.	2591	42	79;9	16	514	62	19;8	38	15774	91,7	4382	82	18879	78	537;9	50
	13;7	-	14;9	-	2;7	-	3;7	-	83;6	-	81;4	-	100	-	100	-
Разом. В %%-х		100		100		100		100		100		100		100		100
	25;5		45;8		3;5		4;9		71;o		49;3		100		100	

- на будинок - 100,3 кв.м. житлоплощі. Держава і кооперація будують переважно муровані (58 %) і мішані будинки, приватні ж особи будують деревляні (82 % всіх нових будинків). Приватні особи ставлять невеликими і муровані будинки; найбільші будинки поставлені приватними особами - це мішані. Цей факт - будування невеличких будиночків - ніяк не можна приписати вплививі ідей будівництва англійського типу. Куди там до котеджів!... Це наслідок боязні приватних осіб перед можливістю нової хвилі націоналізації. Звідси то перевага деревляних малих будинків-для власних потреб - бо досвід показав, що найбільше націоналізують великі муровані будинки. Не обходиться тут теж без впливу дорожнечі будівельних матеріялів, які постачає держава. Головне ж, населення й досі не має довірря до комуністичної політики і забезпечує себе "на всякий випадок". До речі звертає увагу низький % кооперативного будівництва в порівнанню з приватним в протилежність "буржуазним" містам Зах. Европи. Територіяльно нове будівництво переводиться виключно на околицях. "За останнє десятиліття до війни, каже Ів. Коваленко - по всіх містах дуже поширилось будівництво в осередкових районах і на околицях. Потім під час війни і революції будівництво в осередкових районах зовсім припинилося та й досі ще не почало розвиватися, а на околицях навпаки будівництво майже не зупинялося, а за останній час ще більше стало поширюватися". (Дрібні міські володіння.на околицях. Харьків. 1925). до цього ще треба додати, що значний відсоток цього нового будівництва переводиться без всякого пляну, почасти через те, що таких плянів нового розселення зараз у міст нема. Так в столиці УСРР тільки в 1928 році рішено приступити до плянування міста, обрано комісію, запрошено фахівця керовника і асигновано кошти. Значний % нового будівництва складють так звані "нахаловки" і,як каже Віленц-Горовіц, "ці халупки будуються з явним порушення всякого міського впорядкування і пплянування. ("Ком.Д" 1928 № 3).

Де-яку уяву про міську господарку будинковим фондом дають цифри комунального бюджету, який

пока зує такі суми:

Табл. 5. ПРИБУТКИ І ВИДАТКИ ДОМОВОЛОДІНЬ ПО КОМУН. БЮДЖЕТУ У.С.Р.Р.

	I925/26		I926/27		I927/28	
	в мілійонах карб.					
	Приб.	Вид.	Приб.	Вид.	Прибут.	Вид.
Жит/будин.	3,6	-	3,7	-	4,I	-
Торг.прим.	23,3	-	26,3	-	27,8	-
Р а з ом	27,0	I2,6	30,0	I4,4	3I,9	I2,3
В т/ч. інвестиції		II;4		I2;6		I0,5

Із цих цифр бачимо, що інвенстиції в домого сподарство з бюджету ростуть до I926/27 р., а на I927/28 передбачалося навіть їх зменшення - річ цілком недопустима при такому катастрофичному упадку житлової площі на міського меншканця, як це бачимо на Україні. Далі ріжниця між експлоатаційними видатками (видатками без інвестицій) і гуртовими прибутками все росте в сторону росту зиску: I925/26 - ця ріжниця виносила 25,8, в I926/27 - 28,2 і в I927/28 - передбачалося 30,I міл. карб. зиску. Ми не маємо інвентарної вартости будинкового фонду, розміру % зужиття за рік, щоби вивести відсоток чистого зиску до основного капіталу. Але вже того одного факту, що в I927/28 р. передбачалося інвенстувати в домове господарство суму, що складає приблизно I/3 річного гуртового прибутку, при крайній недостачі житла, цілком вистачає, щоби бачити яскравий характер фіскалізму в експлоатації будинкового фонду.*)

*) Дані про комунальні бюджети взяті тут і далі за I924/25 - I926/27 в виконання з "В.Ф". Москва I927 №. I - 8 , I928. № 9. Дані про I927--28 р. (проектовано) та дані про інвенстиції взяті зі ст. "М.Танатар. Бюджет Комм.Хоз. Укр. "К.Д" I928. № 9.

Дані про бюджети домоволодінь за 1925/26 р. в Київі та Луганську дають нам можливість ще ближче приглянутися до комунальної господарки (Стат. Хроніка № 92)

табл. 6 на стор. 44-45.

За цими даними виходить, що найбільше бюрократизоване управління в будинках житлово-орендних кооперативів та комгоспів: найбільший % на управління падає на будинки, що ними експлоатуються. Поточному ремонтові удіяють найбільше коштів приватні володіння (в Київі тратять на 1 кв/м. житлоплощі категорія "Г" - 45,4 коп., кат. "В" 30,6, кат. "Б" - 29,4 і кат. "А" - 27,8 коп.). Це являється наслідком того, що найкращі доми, що до їх стану залишив комгосп за собою і з другого боку, що мешканці комгоспівських домів крім квартирного тратять самі на ремонт "добровільні" внески передовсім в Луганську, де такі самі витрати, але комгоспи тратять найбільше на капітальний ремонт і нове будівництво. Податки та асекурація займають менші відсоток видатків ніж у приватних осіб. Так, в Київі на 1 кв/м. житлоплощі в категорії "А" - 26,1 коп, в кат. "Г" - 40,4 коп., а в Луганську ще більша ріжниця: 5,1 і 34,4 коп. Далі: комунальні володіння в обох цих містах зовсім не заборговані і як бачимо по прибутках, комгоспівські домоволодіння не витрачають з кошторису міста і обходяться сумами, які мають у своєму розпорядженню. За те найбільше із власних коштів витрачають (себ-то докладають) приватні власники та приватні орендарі, користуючись при цьому найменше позиками. Другими словами, приватні особи вкладають в домоволодіння значні вільні суми, не дивлючись на незначний чистий прибуток, а в Луганську навіть втрату. Одначе, це вкладання капіталу звязане не з метою зиску, але з метою задоволення переважно власної потреби в житлі. Коли ми з прибутків домоволодіння відкинемо позики і прибутки з бюджету чи з власних коштів орендаря або домовласника, а з видатків - капітальний ремонт і нове будівництво, то будемо мати приблизно зиск або втрату у ріжниці за рік в копійках на 1 кв/м. житлоплощі:

Табл. 6. БЮДЖЕТИ ДОМОВОЛОДІНЬ ЗА 1925-1926 р.

ПРИБУТКИ:	К И Ї В.				Л У Г А Н С Ь К.			
Всіх прибутків з 1 м² житплощі	А	Б	В	Г	А	Б	В	Г
в карбованцях.	6,68	4,44	3,99	2,31	6,0	3,87	8,02	6,73
в % від:	100	100	100	100	100	100	100	100
1. Житлокватир								
а) комірне	37,0	51,7	54,6	57,8	30,3	72,3	46,2	17,7
б) дор/внески	-	2,5	0,0	0,0	3,6	2,1	0,1	0,2
2. Не житприміщень								
а) наймове	28,1	9,6	8,0	3,6	66,1	2,8	0,7	0,6
б) добр/внески	0,3	-	-	-	-	-	-	-
3. ПЛАТИ за окр.ч.з.	0,0	-	-	-	-	-	-	-
4. Позики	-	6,5	4,7	3,6	-	15,0	16,5	15,2
5. З конторису чи власних коштів	-	-	8,7	22,4	-	-	36,5	64,1
6. С-г. участків	-	-	0,0	0,3	-	-	-	0,3
7. Внески на паливо і компослуги	28,2	23,9	24,0	12,3	-	-	-	-
8. Инші прибутки	6,7	5,5	0,0	-	-	7,8	-	1,9

Табл. 6 Продовження.

ВИДАТКИ:	КИЇВ.				ЛУГАНСЬК.			
Всіх видатків	А	Б	В	Г	А	Б	В	Г.
на І кв/м.житлоплощі в карбованцях:	5,82	4,42	4,05	2,3І	0,98	3,68	8,02	6,7І
В % на:	І00	І00	І00	І00	І00	І00	І00	І00
І. Управл.волод	23,5	28,2	20,8	9,0	2,5	3,І	3,5	-
2. Утримання в	7,3	6,І	6,9	І2,0	І0,2	3,7	9,3	2,6
3. Податки	2,8	І,8	3,3	6,0	4,7	0,2	3,8	4,6
4. Асекурація	І,8	2,7	5,4	3,7	0,4	0,9	2,0	0,3
5. Плата за аре ду	-	2,9	9,5	-	-	-	-	-
6. Поточний ремо	4,7	6,9	7,3	9,7	7,6	І7,8	3,0	6,2
7. Капітальний ремонт і нове будівн.	22,6	І6,6	І5,9	3І,4	77,6	72,0	65,4	7І,8
8. Виплата позик і %	-	3,4	3,9	2,6	-	-	ІІ,9	І3,4
9. На паливо і компослуги	33,7	25,8	25,І	І2,3	-	-	-	-
І0. Інші видатки	3,6	5,6	І,9	3,2	0,0	2,3	І,І	0,9

Примітка: А = домоволодіння безпосередньо експлоатовані комгоспом.
Б = житлово-орендні кооперативи.
В.= заорендовані приватними особами.
Г = приватне домоволодіння.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA V PRAZE

З и с к д о м о в о л о д і н н я.

	А	Б	В	Г
Київ.	2I7,8	46,6	I0,9	I2,5
Луганське	575,I	225,8	99,4	-49,5

ВИДАТКИ на Капітальний ремонт і нове будівництво.

Київ	I3I,6	73,5	64,4	72,5
Луганське	73,3	265,I	524,8	48I,7

Отже ми бачимо, що комгоспи мають зиску на I кв/м. житлоплощі 2,I7 карб., а в Луганському - місту переважно робітників і службовців - 5,75 карб., а приватні власники в цих містах - I2,5 коп. і втрату - 49,5 коп. Тим часом інвенстиції в житлобудівництві у приватних власників більші ніж відворотно пропорційні до інвестицій комгоспів. Факти, які ставлять житло-будівельну політику комуністів-комунальників у дуже несприятливому для них світлі. Дуже цікавим є розподіл населення по володіннях комгоспу і приватних осіб в порівнані з тим, скільки припадає квартплати разом з "добровільними" внесками (це "додаткова плата з мешканців, яка стягається з них зверх установленої плати за житло за для покриття спеціяльних витрат по володіннях, як от: ремонт, вивіз бруду, сміття і т.д." *)

Табл.7. на стор. 47.

Ці дані показують, що квартплата по згоді менша в приватних володіннях, ніж в домоволодіннях, експлоатованих комгоспом. Але ще більше: в

---

*) Ів. Коваленко. Ор.с.

Табл. 7. (За даними Ц.С.У. в К и ї в і I925/26 р.)

БЕЗПЛАТНІ.		ПЛАТА ПО З Г О Д І.					ПО Н О Р М І				РАЗОМ
Власники.	Інші.	Робітники	Службовці	Вільні проф.	Кустарі.	Не трудові.	Інші.	Робіт-ники	Служ-бовці	Інші	
Розподіл населення у володіннях в %:											
а) домоволодіння експлоатовані комгоспами:											
-	3,4	-	3,8	I,3	9,4	3,8	0,8	3,I	6I,7	I2,7	I00
б) Домоволодіння приватні:											
24,6	6,8	4,6	6,2	0,9	I8,2	2,5	4,6	II,I	I7,0	3,5	I00
На I кв/м. квартплати з добровільними внесками в копійках:											
а) в домоволодіннях експл. комгоспами:											
-	-	-	33,8	47,I	33,9	79,2	I0,8	8,I	I6,3	2,3	20,7
б) домоволодіння приватне:											
-	-	2I,5	2I,7	25,4	25,6	56,7	I6,0	I0,7	I2,8	3,I	I8,I

домоволодіннях комгоспів живе за платою по нормі 6I,7%службовців до всього числа мешканців, при чому службовець платить більше за I кв/м. житлоплощі в будинку, який експлоатує безпосередньо комгосп, ніж у будинку приватного власника. Припустім, що приватні будинки мають менше комфорту, ніж будинкт комгоспу. Але чого тоді робітники платять за I кв/м. житлоплощі по нормі більше у приватному будинку, ніж у будинку експлоатованому комгоспом?.... Чи не вказує це на те, що житлова політика комуністів-комунальників антисоціяльна? Чому робітники, які платять за житло по нормі складають 3,I % населення комгоспівських домів і II,I % приватновласницьких, хоча тут по нормі, як сказано, платня за житло більша? Чому робітники, що платять за житло по згоді - вдвічі більше ніж "по нормі" у приватного власника - складають 4,6 % населення приватновласницьких домів і ні одного % в домах комгоспівських? Ось чим закінчилося гучне колись гасло, принесене на вістрях багнетів з Москви і политих кровю: "Палати рабочим, буржуєв в лачугі". Особи з нетрудовим прибутком і вільної професії - отже буржуї - складают у домах експлоатованих комгоспом, безперечно кращих - 5,I % їх населення, а в приватних будинках 3,4 %.

В той час, коли в Зах. Европі соціялістичні і навіть буржуазніі комунальники ідуть на зустріч міському пролетаріятові і намагаються задовольнити не тільки його потреби в житлі, але дати йому як можна найдешевше і найздоровше помешкання, напр. с-д. у Відні, то у нас на Україні комуністи-комунальники, примушують своєю політикою робітників жити у приватних осіб за високу плату, вищу ніж у домах муніціпалітету і будувати собі халупки власною працею і капіталом. Ось доказ: ми вище бачили, що в новому будівництві житлової площі переважає приватне будівництво. Хто ж ці нові будівники? Чи не нова буржуазія, виселена із муніціпалізованих домів, стремить таким шляхом до задоволення найскромніших житлових потреб? Нічого подібного! На підставі статистичних даних комуніст Віленц-Горовіц конституе, що "переважаюча категорія приватних забудівників - робітництво

і службовці, на частку яких припадає три чверти всього приватного будівництва" (Жилищное строительство Украины. "Ком. Дело". 1928 р. № 3. ст.43).

Соціялісти-комунальники в Зах. Европі, оскільки не можуть по тих чи инших незалежних від них причинах задвольнити потреби пролетаріяту в житлі міським будівництвом, то підтримують дуже широко кооперативне будівництво і находять в цій справі підтримку буржуазних комунальників. Це ми бачимо в містах капіталістичної Зах. Европи. А як стоїть справа в комуністичній Евразії? Ми вже відмітили низький відсток кооперативного будівництва в новому будівництві - один відсоток числа будинків і 3 % житлоплощі. Далі: УІІ всесоюзний зїзд комунальників (1928 р.) постановив, що: "основними будівниками в містах повинні бути міськради". На перший погляд все стоїть гаразд: муніципалітети мають дбати про забезпечення житлом, але ... мотиви такої постанови?

Ось вони: "обидва докладчики признають значіння кооперації в справі житлового будівництва, все ж таки тов. Алехін (начальник головн.упр. комун.господ РСФРР) беручи під увагу ту обставину - що кооперація охоплює тільки висококваліфікованих робітників, що одержують високі ставки, не схильний відносити кооперацію до основних будівників. Тов. Владіміроф (Нач. такої ж установи УСРР): "беручи під увагу, що кооперативне будівництво обходиться дешевше - дає йому перевагу". (Смірнов А. Вопрсы комунального хозяйства на УІІ всесоюзном сезде комунальников. "К. Д." 1928 р. № 3. стор. 8). Отже бачимо з диктатурою пролетаріяту аргумент тов. Алехіна переміг Не визнання кооперативного будівництва за основного будівника (хоч би поруч з муніципальним!) означає на практиці звуження цього будівництва. Чи при таких умовах, які ми бачимо в УСРР в справі робітничого житла, вийде це на користь робітництву? Відповідь ясна.

Всі ці факти дають нам право зробити висновок, що житлова криза в містах України росте з року на рік, що надто мало зроблено з боку міст для її полагодження, що комунальна політика в житловій справі скерована на одержування коштів для міського бюджету і не йде на зустріч у вистачаючій мірі міському населенню, з'окрема працюючим, у задоволенню їх житлових потреб.

ВПОРЯДКУВАННЯ М І С Т.

Комуніст М. Царев, помішник нач. гол. упр. ком. госп РСФРР каже: " соціялізм не мислимий при наявности антисанітарних, невпорядкованих міст". ("Ком. Дело". 1928 р. № 3. стор.2 То ж цікаво приглянутуся наскільки впорядковані українські міста, в яких вже десять літ"будується соціялізм". Перед нами дані про впорядкування міст округових за 1923 і 1926 рр. В них було забрукованих вулиць: в 1923 р. 40,1 %, в 1926 р - 42,3 % ; майданів: 20,2 % і 21,7 %. Отже у вищих адміністраційних центрах не забруковано навіть одного відсотку площі вулиць і майданів за рік. За три роки із числа 36 окрміст, дані яких можна порівняти, не змінився відсоток забруковання вулиць у семи містах, серед яких знаходиться одно з найбільших українських міст. В 1923 р. не мали забрукованих майданів 9 окрміст - в 1926 р. - 7 окрміст, отже тільки у двох містах приступлено до брукування майданів, а саме: в Кременчуці забруковано 1,2 % площі майданів і в Озюмі - 2,4 %. Херсон зі своїми 60,5 гект. майданів не має забрукованого ані клаптика. Із 35 окрміст не мали забрукованої навіть 1/4 площі вулиць 11 міст, а 1/4 майданів - 25 міст. Мали більше пів площі забрукованої: вулиць - 12 міст, майданів - 4 міста, з них більше 75 % площі вулиць забруковано в трьох містах (Житомир, Київ і Проскурів) і майданів - один лише Харків. До речі, теперішня столиця України має тільки 35 % площі вулиць забрукованими. Отже справа забрукування вулиць, особливо майданів, перебуває в дуже поганому стані, а без забрукування не можна удержувати місто

в санітарному стані.

Переходимо до "легенів міста" - зелених насаджень публичного користування. В 24 окрмістах, про які є дані в одночас за I923 і I926 рр. було під зеленими насадженнями: в I923 р. - 87I гект. в I926 р. - 942 гект., відношення даних за ці 2 роки, як I00 : I08, але в I923 році було на одного міськмешканця 5,4 кв/м. зелених насаджень, в I926 р. - 4,8 кв/м. в цих округових містах. Отже при абсолютному збільшенню площа зелених насаджень відносно кількости населення - зменшилася. В I4 містах (із 24) за цей час не наступило жадної зміни в площі зелених насаджень, у 7 містах площа збільшилася: найбільше у Дніпропетровському (на 45,5 гект.), Глухові - (40,3 гект.) і Харкові (на 4I гект.) - разом у цих трьох містах на I69,7 гект. себ-то 97 % всього приросту за три роки. Найбільше зменшення площі земельних насаджень - з 256 до I56 гектарів, як що це тільки не помилка в цифрі. Л. Вигоцкій (Зеление насаждения в градостроительстве - "Комун.Хоз". Москва I927. № 23-24. стор. 4I). поставивши питання, яку норму зеленої площі на душу міського населення слід рахувати мінімальною, нормальною чи бажаною - відповідає з іронією: "скупі, нещасні (жалкие) норми вираховані будівничими міст буржуазних країн не йдуть дальше в середньому 20 кв/м на I-го мешканця... на внутріміські зелені насадження Вагнер вимагає тільки 6,5 кв/м. на I мешк. і Вольф. - 7,47 кв/м. Ці "бажані" норми давно здійснені і навіть перевищені на практиці багатьома впорядкованими містами, особливо в Англії, Німеччині та Спол.Штатах Півн. Америки"..... Нам же не до іронії, коли бачимо на одного мешканця в Харкові 4,7 кв/м., Одесі - 3,7 кв/м., Луганську - 4,I кв м., Артемівському 3,7 кв/м., в Сталині - I,2 к/м зелених насаджень в I926 році.

Видатне досягнення в протилежність до зелених насаджень бачимо в освітленню вулиць. В I923 р. було: 3.907 точок освітлення в округових містах, в I926 р. аж 8.6I0 точок горіння і то без трьох округових міст. Освітлення переважно елек-

тричне. Які причини такого успіху? Насамперед, домовласники обовязані за власний рахунок освітлювати вулицю. "Витрати (на освітлення вулиць) належать до обовязкових і сполучені вони з фактом існування міського володіння" - каже Ів. Ковален ко (Дрібні міські володіння на околицях. Харків. I925. стор. 45). - "в робітничих володіннях (на околицях Харкова) освітлення лихтаря коштує на рік 5,28 карб.; середні витрати - 5,07 карб." От же містові вистачає поставити лихтаря, домовласник (орендатор) освітить його і до того збут електрики на освітлення вулиць забезпечує контроль з боку міліції. Доктор Ріссе пише: "доклад магістрату (берлинського I0.XII.I844) про освітлення публичних вулиць і збудування власної ґазовні ясно відбиває у собі про що тоді ходило у першу чергу: "утримання публичних б е з п е ч е н с т в а і п о р я д к у і через те потрібне освітлення вулиць і майданів є по закону о б о в я з к о м г р о м а д и"/а в УСРР не громади, але домовласника (О.П.)/, так зачинається доклад і таким чином доказує тісний звязок тодішнього устрою з майже буквальною дефініцією поліції у загальному краєвому праві". - Чого ж дивуватися, що в УСРР чи не найбільшим досягненням є освітлення вулиць: однакова причина викликає при однакових умовах однаковий наслідок навіть після упливу майже століття.

ПРОТИПОЖЕЖНА С П Р А В А. Ми бачили, що міста одержали в своє розпорядження колосальний будинковий фонд і що у новому будівництві переважають деревяні будинки. Як же стоїть справа з протипожежною охороною в містах УСРР?

В I924/25 р. в I67 містах, про які є дані було I42 професійних комунальних команди і 55 добровільних - разом I97 команд з 6.05I чоловіками, 3I5 кіньми, 570 помпами та у 23 містах було 73 автомобілі, при чому статистики зареєстрували такі анекдотичні випадки, як от в Браславі (5,6 тис

насел.): одна комунальна команда (добровільна) з I (одного) чоловіка при трьох помпах, або в окрміст Першомайському (25,2 тис. насел.) на I комункоманду в I4 чолов. I помпа.

В I926 році було у I75 містах 202 комункоманди (проф. і добр.) з 6.077 чолвіками, I.I95 кінь ми, 546 помпами і 98 автами. Все ж таки ці цифри вказують, що протипожежна справа в містах УСРР не поставлена як слід: переважають ручні помпи навіть у найбільших містах, є ще міста, які не мають комунальних ні професійних, ні добровільних команд; добре ще, як місто промислове і фабрики мають команди, які можуть виїзжати на пожежі в місті. З місцевого бюджету в містах і селах по всій Україні на проипожежну справу витрачено: в I924/25 р. 2.646,7 тис. карб., в I925/26 - 3.420,9 тис. карб. в I926/27 - 3.887,6 тис. карб себ-то видатки в цих роках відносяться до себе, як I00 : I29 : I37 в той час як видатки місцевого бюджету в тих же роках виявляють відношення: I00 : I44 : 255. Отже видатки на протипожежну справу у місцевому бюджеті відстають і то сильно від усіх видатків по бюджету. А Україна горить!..

КОМУНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА.

а) Електричне г-во.

Переходимо до комунальних підприємств, в першу чергу до комунального електрогосподарства, цієї гордощі комуністів-комунальників.

Дані слідуючої таблиці за стат. зб. "Україна" I928 р. вказують на стан цієї справи в містах УСРР (в I925/26 р.): табл. 8.

(див. слід. стор.)

Дані ці вказують, що комунальне електрогосподарство менш більш добре розвинуто у найбільших містах: 6 міст складають більше 50 % могутности продукції і споживання електроенергії. Здавалось би, що в цих містах повинна би бути теж дешевша електрика, але нічого подібного: вона найдешевша для техничних потреб, себ-то головним чином для державних і комунальних підприємств, які в цих містах найбільше розвинуті, але за те най-

Табл. 8. КОМУНАЛЬНІ ЕЛЕКТРОВНІ В МІСТАХ УСРР.

КАТЕГОР. МІСТ:	Б/100	50-100	20-50	10-20	м/10	Разом.
Міста з електр.	6	9	26	45	33	119
з них тут підраховано:	6	9	26	44	31	116
Максимально можлива могутність. (в тис.квт.)	44,6	9,6	6,2 *)	2,9 **)	1,0 ***)	64,3 ****)
Прилуч. у аб. (в тис.квт.)	71,3	9,3	6,3 *)	2,0 **)	0,6 ***)	89,5 ****)
Продукція річна (в міл.квт/г)	119,2	19,7	10,0	4,5	1,1	154,5
Корисно відп. в рік(мілквт/г)	97,1	14,6	8,2	3,8	1,0	124,7
В тому числі % на освітлення						
а) помешкань:	27,9	40,3	64,8	73,3	78,2	33,5
б) вулиць:	3,1	6,6	8,7	11,7	13,2	4,2
на техпотреби:						
а) компідпр.:	39,6	17,6	15,7	3,5	8,5	33,5
б) инш.підпр.	29,4	35,7	20,8	11,7	0,1	28,8
Корисновідпущеної енерг. на 1 мешк.в р. квт/г.	55,5	25,7	10,4	6,2	4,6	31,2
Пересічна відпускна ціна за квт/годину:						
а) освітлення	28,0	25,5	27,6	20,4	22,8	27,0
б) тех/потр.	8,3	11,3	13,4	13,8	18,1	8,8

П р и м і т к а: *) Без міст: Геническього, Остра; **) без міст: Маруполя, Першомайського. ***) без Міст: Коростеня, Никополя і Павлограда. ****) Без міст: Геническього, Дунаєвця, Коропа, Остра, Славути, Томашполя.

†) Без міст; зазначених під зірками *) **) ***) ****).

найдорожча для цілей освітлення - дорожча в цих великих електровнях, ніж в малих електровнях середніх і малих міст, де безсумнівно собівартість електроенергії найвища.

Розвиток електричного господарства в окрмістах УСРР ілюструє слідуюча таблиця:

Табл. 9. РОЗВИТОК КОМУНАЛЬНОГО ЕЛЕК-ГОСП. в ОКРМІСТАХ У.С.Р.Р.

За час: /	За роки: I923/24	I924/25	За I-й квартал: I925/26	I927/28.
Ч-о Окрміст	39	40	40	40
" Електровень	50	52	52	52
Максимально можлива могутність електр. (в тис.квт)	42,8	5I,6	5I,3	6I,9
Вироблено квт. а) тис.на всіх електровнях:	85,3	II0,0	39,5	56,8
б) квт. на I-го мешкан.	35,7	45,9	I2,8	I8,5
Розподіл виробленої енергії у % на а) власні потр.	8,9	6,8	5,4	5,I
б) втрату в мережі.....	I4,9	I5,I	I6,9	I6,9
в) корисно відпущена.....	76,2	78,I	77,7	80,6
Розподіл корисновідпущеної в % на а) освітлення		36,6	36,0	38,4
б) техпотр.		63,4	64,0	6I,6

П р и м і т к а: Дані за I923 - I926 взяті з стат. Хроники № 50, за I-й кварт. I928/28 р. - звідти ж № I00.

На підставі цих даних можна констатувати, що хоча не змінилася загальна кількість електровень (в 1923/24 не було про дві відомостей), але збільшилася їх праця: росте могутність електростанції продукція енергії та споживання її За те негативним явищем є зріст втрати електроенергії в мережі, що вказує на її зужитість та надто малу реновацію і з другого боку на невистарчаючу раціоналізацію процесу продукції електроенергії та навантаження мережі.

Фінансові наслідки експлуатаціїелектровень, - як взагалі комунальних підприємств УСРР, - незвичайно тяжко виявити більш-менш точно. Комуністи-автори статей в журналах, звичайно, роблять це таким чином: від річних гуртових прибутків відіймають річні гуртові видатки, включаючи сюди інвестиції за рік, і подають сальдо в абсолютних числах та в % до гуртових прибутків. Ясно, що з ростом інвестицій падає сальдо і може навіть скластися враження, що підприємство працює з втратою, оскільки, як звичайно це роблять,затушовується у видатках присутність інвестицій. Прикла цього побачимо як раз на електровнях.

Для виявлення дійсних наслідків експлоатації електровень (і далі всіх инших підприємств) застосовуємо слідуючий метод: Беремо розмір основних капіталів даного ґиду комунальних підприємств по всій Україні на початку господарського року і суму зужиття (ізнос) їх за рік. Дані про розмір основного капіталу і зужиття за рік взяті з статті: Г. Георгиевский. Комунальные предприятия на Украине. "Ком.Дело" 1929. № 1. Про достовірність цих даних каже цей автор: "Оцінка основних капіталів підприємств на Україні не може бути визнана за досконалу, як із за певної умовности способів обрахунку, так і із за відсутности даних інвентарної оцінки цих підприємств" (Стор. 45). Далі вираховуємо сальдо гуртових прибутків і видатків, але без інвестицій, які вплинуть на збільшення основного капіталу в кінці господарчого року. Від цього сальдо відіймаємо розмір зужиття за рік (амортизація) та

видатки на погашення заборгованости. А що про ці останні маємо дані не по окремих видах підприємств, але по всіх підприємствах разом, то ділимо цю загальну суму по між окремими родами підприємств пропорційно інвенстиціям за даний рік. Оскільки така оцінка витрат по заборгованости є не точною, то далі вираховуємо % зиску по відношенню до капіталу: окремо обрахувавши зиск з внесенням витрат по заборгованости і окремо без їх внесення до видатків. На I927/28 рік, нажаль не маємо під руками даних про витрати, звязані зі заборгованністю комунальних підприємств, навіть у загальній сумі для всіх підприємств. Отже вираховані нами таким чином фінансові наслідки експлоатації комунальних електровень в УСРР такі:

	I925/26	I926/27	I927/28
Основн.капіт.*) в міл.карб.	56;0	59;6	67;I
Зужиття за рік в міл.карб.**)	3;0	3;0	3;3
Прибутки в тис.карб.	I594I,4	22754,3	27849,7
Видатки в тис.карб.	777I,0	II7I5,0	I407I,2
С а л ь д о	8I70,4	II039,3	I3778,5
Відіймається:			
а) Зужиття за р.	3000,0	3000,0	3300,0
б) погашення боргів	403,8	I050,0	.....
З и с к ...	+4766;6	+6989;3	+(I0478,5)
Зиск у % до осн.капіт.за виключ.вид.по боргам	9,24%	I3,48%	I5,6I%
без виключ.	8,50%	II,72%	.....
Сальдо в % до видатків....	I05,I%	94,2%	97,9%

*) Для I925/26 р. обраховано по методу обрахунку Георгієвського для I927/28.

**) Зужиття за I925/26 р. принято = I926/27 р.

По методу ж, який бачимо в радянських журналах, будемо мати сальдо: I925/26 рік - +4587,I тис. карб., в I926/27 р. - -43I,3 тис.карб. і I927/28 - -3487,5 тис. карб. Отже, виходилоби за цим сальдо, що електровні в останніх двох роках працювали з стратою. Тим часом цифри наведені нами вище показують, що чистий зиск комунальних електровень росте і абсолютно і відносно основного капіталу. Це є не лише наслідком росту продукції електроенергії та споживання, але і відповідної тарифної політики, бо продукція комунальних електровень по даних Г. Георгиєвського за I925/26 р. відноситься до продукції I926/27, як I00 : II8, а чистий зиск, як ми бачимо, за ціж роки, як I00 : I46. Не маємо в своїому розпорядженні більше менше повних даних про тарифи. Випадково тільки маємо порівнання середнього тарифу в Харкові: в I9I3 році собівартість одної квт/г. виносила 6,36 коп., продажна ціна - I0,9 коп. перевищення = 4,54 коп.; у I925/26 р. собівартість рівняється I0,3 коп., продажна ціна - I7 коп., перевищення = 6,7 коп. (Комунальное Электрохозяйство. I927. № 8. стор. I4I). Отже тут бачимо що собівартість збільшилася, але разом з тим збільшилося перевищення, що вказує на збільшення гніту на споживача.

б) ТРАМВАЙОВЕ ГОСПОДАРСТВО. З електричним господарством звязане трамвайове господарство. Трамвай забрав в I926/27 р. 26,2 % корисно відпущеної електроенергії в містах України ("Комун. Електрхоз" I928. № 6. стор. I0). Трамваї існують в 8 містах УСРР і про них інформує нас слідуюча таблиця за I925/26 р. (Стат. Зб. "Україна" за I928 р.).

Табл. I. на слід. стор.

За час революції не збудовано ні одного трамваю. Дореволюційний трамвай в Кременчуці "перебуває на консервації", себ-то зруйнований і не працює. Далі бачимо, що 20 % вагонів непридатні до руху; в I924/25 р. було таких вагонів 50 %, але не треба думати, що це зменшення %-у

Табл. IO. Т Р А М В А Ї в У.С.Р.Р. за I925/26 рік.

	Винни ця	Дніп- про- петр.	Жито- мир.	Зіно- вїв- ське.	Ки- їв.	Мико- лаїв.	Оде- са.	Хар- ків.	РАЗОМ.
Довжина мережі Км.									
а) по осі колії:	5,4	24,0	II,I	6,8	IIO,4	I3,2	I28	29,9	328,8
б) поодин.колії:	I0,5	50,4	II,8	8,8	I98,8	2I,4	252	65,3	6I9,3
Ч-о пасажир-вагон.	II	II7	22	27	24I	53	307	I39	9I7
в т/ч. придатн. до руху.	9	I00	I9	I4	I76	44	266	I07	735
Зроблено вагоно/км. в тис. за рік.	528	5435	578	572	I0994	I035	6443	4662	30247
Відсоток навантаження вагонів:	53,5	74,5	59,0	49,8	49,0	84,8	78,6	75,8	63,0
Пересічна ціна за I тарифну дільницю в копійках.	8,8	6,9	7,0	7,8	9,4	7,0	8,9	8,0	8,4

не придатних до руху вагонів сталося тільки завдяки ремонту старих та купівлі нових вагонів. Це досягнення треба приписати також тому, що непридатні до руху вагони знищувалися і викреслювалися з інвентару. Коли взяти кількість всіх вагонів I923/24 року за I00, то в слідуючі черзові роки маємо відношення: по черзі: 98,5 і 95,4 %. Отже з вичеркненням з інвентару частини зовсімнепридатних вагонів, росте % вагонів придатних до руху. Розуміється, що ремонтуються старі та купуються нові вагони, але ця відбудова іде дуже повільним темпом і далеко не задовольняє потреб населення особливо в Миколаєві, Одесі та Харкові, де % заповнення вагонів дуже високий, не дивлючись на високі ціни. Кількість поїздок на одног мешканця в рік було в містах:

Роки / Міста:	I9I3 р.	I924/25р.	I926/27р.	I927/28
Харків	I00	I2I,6	I2I,0	I56,0
Київ	200	III,0	I66,0	I66,0
Одеса	I40	87,8	I23,5	I3I,0
Дніпропетровське	80	I32,6	I75,0	I76,0
Винниця	40	45,4	38,0	38,4

Отже перевищення довоєнної норми після I4 років маємо тільки у Харкові та Дніпропетровському. Довжина шляху не то що би росла, навпаки вона меншає: як I923/24 рік взяти за I00, то I925-26 рік буде 95,4. Особливо зменшилася довжина колії в Київі - на 25,4 км.

Міський пасажиротранспорт, обслуговують в 9 містах (Дніпропетровське, Київ, Харків, Одеса, Полтава, Суми, Ніжин, Маріупіль і Тульчин) теж автобуси. В Ніжині і Полтаві вони не муніципальні, в Дніпропетровському - з 8 автобусів - пять комунальних. Таким чином в 7-ми містах є 59 комун.автобусів, з яких 3I у Харкові і I0 у Київі. До I929 року мають автобуси ще й інші міста, напр. Запоріжжа, але докладніщі відомости маємо тільки за I925/26 рік (Ст.Зб."Україна" I928).

Табл. II. А В Т О Б У С И в містах УСРР. за 1925/26 р.

М і с т а:	Ч-о місць для сидження в автобус	Зроблено за рік авто/км 1000	% наповнення автобусів	Число проїздів на 1 мешканця в рік	Пересічна ціна проїзду на 1 т/д. в коп
Дніпропетровське....	176	376	62,0	10,7	13,1
К и ї в	290	334	41,5	3,8	9,7
Маріуполь...	80	119	....	3,1	....
Одеса	102	55	58,0	0,7	9,9
С у м и	8	5	....	0,9	....
Т у л ь ч и н	29	18	76,0	0,8	118,1*)
Х а р к і в..	606	1.078	88,0	16,4	12,1
Р а з о м...	1.291	1.985 *)	-	-	-

П р и м і т к а: Тульчинський муніципальний автобус обслуговує і по-за міський рух.

З цих даних про автобуси, як і з попередніх про трамваї бачимо, що пасажиротранспорт в містах УСРР, поставлено цілком недостатньо, особливо в ДНіпропетровському та Харкові, де % наповнення автобусів тільки трошки менше %-у наповнення трамваю в першому з них, а в другому - значно вище, в обох випадках ненормально високий. А що при цих коефіцієнтах в цих містах також найвищі тарифні ставки, то можемо собі уявити яка колосальна там потреба в пасажиро-транспортних засобах. Фінансові наслідки експлоатації пасажиро-транспорту в містах УСРР такі по наших обрахунках:

	I925/26	I926/27	I927/28
Основний кап. в міл. карб.	50,3	56,4	58,7
Зужиття за рік в міл. карб.	3,3	3,0	3,7
Прибутки в тисячах.....	2I2I4,8	20757,8	24708,9
Видатки в тисячах.....	I2470,5	I3908,I	I5II9,9
С а л ь д о	+8744,3	+6849,7	+9589,0
Віднімається а) амортизація	3300,0	3300,0	3700,0
б) погашення боргів	373,3	560,0	.....
З и с к	487I,0	2989,7	(5889,0)
Зиск у % до основн. капіт.за викл. вид. по борг ам.....	I0,42%	6,29%	I0,03%
Без виключення.	9,79%	5,30%	.....
Сальдо в % до видатків....	70,I2%	49,24%	63,42%

Приймаючи на увагу кепський стан пасажиро-транспорту в містах УСРР можемо сказати, що ці відсотки показують на прекрасні зиски, бо от за даними Маєрчика, пасажиро-транспорт в містах Німеччини давав в 1912/13 р. чистого зиску тільки в такому місті як Франкфурт н/м. - 7,58% і в Берлині (акційне підприємство) - 10,18 % основного капіталу. В инших містах нігде не більше 5 %. Буває, як бачимо, де-коли вигідним тримати низьку пропозицію послуг при високому попиті на них, особливо, коли в руках монополія на ці послуги, инакше кажучи не вповні задовольняти потреби населення. Цікаво тільки, що на таку політику, як би вона велася, сказали б комуністи-радні в Зах. Европі? Але ще цікавіщою стає політика комуністичних комуналь-політиків на Україні, коли ми придивимося до тарифів в УСРР і РСФРР ("Вест.Финан". 1928. № 6. Стор. 26).

Нормальний тариф в копійках:	Кількість міст з даними тарифними ставками РСФРР	УСРР.
3	1	-
5	3	-
6	5	-
7	6	-
8	5	2
9	-	-
10	10	6
Разом	30	8

Отже найвищий тариф має в УСРР 6 міст із 8-ми в 1926/27 р. і ні одне місто не має тарифу нижче 8 коп. В той час, як тариф нижчий від 8 коп. має в РСФРР 20 міст із 30. Цього вистарчає!

в) ГАЗОВЕ Г-ВО. До війни було на Україні 4 газовні. Зараз вони "консервуються", себ-то знищені і не працюють. Ніяково стає за комунальних політиків в УСРР, коли

згадати, що Україна має на своїй території прекрасний газовий вугіль і не має зараз ні одної газовні та в той же час на українському вугіллю працює московська газовня. В той час, коли в Німеччині не лише проектується, але й переводиться газифікація цілих районів, - на Україні мільярди карбованців із українських коксовень ідуть у повітря з газом. Столиця - Харків - яка має газовий вугіль під самим боком, думає приступити до будування нової газовні на місці зруйнованої большовиками старої газовні (дореволюційної) аж в 1930 році. Але з другого боку Москва рішила здати постачання газом міст України закордонним капіталістам.... на концесію. Дивує не те, що в УСРР буде введена концесійна система в міському газовому господарстві в той час, коли в супереч плянам капіталістів в Німеччині - постачати газ із капіталистичних коксовень рейнсько-вестфальського району на всю Німеччину - німецькі комунальники борються за комунальне районове постачання газу. Але дивує те, що комуністична влада, залякуючи селянство і робітництво в УСРР капіталістичною експлоатацією закордонного капіталу в разі усамостійнення України, сама цій експлоатації зараз відкриває широко ворота. Та чи взагалі можна ще чому небудь в УСРР дивуватися?!

г) ВОДОГОН І КАНАЛІЗАЦІЯ. Переходимо до водогону і каналізації, які мають таке величезне санітарно-гігієничне значіння для населення міст. На І.Х.1926 р. в УСРР за даними статистичного зб "Україна" (1928) було 41 водогонів, які так поділялися по групах міст:

(див на сл. стор.)

Із 41 окрміста не мали в 1924/25 р. водогону 13 міст, а в 1926 р. - 12 міст. (В Луганську в 1924/25 р. водогін не працював). Цитований нами раніше Владіміров у 1928 р. написав, що в 1926-27 р. збудовано в УСРР 7 водогонів і перечисляє 6 міст (Сталин, Кривий Ріг, Лисичанське, Коростень

ВОДОГОНИ В МІСТАХ У. С. Р. Р. на I.X.I926 р.

Міста:(т.д.)	б/100	50-100	20-50	10-20	м/10
Ч-о водогонів	5	8	15	7*)	6
Мережа: (в км.)	989,7	280,I	I95,I	27,3	35,4
% приєднаних домовол.	3I,3	2I,2	8,7	5,5	5,0
Корисно від пущ. води $м^3$ в рік на мешк.	I4,5	6,2	2,7	3,5	2,8
Пересічна ціна коп.за $м^3$	3I,5	4I,5	44,I	39,4	38,8

*) Дані про шість водогонів.

Глухів, Біла Церква) і в I927/28 р. намічено збудувати ще 8 водогонів. Тим часом із стат.збірн. "Україна" (I926) довідуємося, що вже в I923 р. були працюючі водогони в Сталині, Лисичанську і Білій Церкві, а із "Комун Дела" із того ж числа, в якому надрукована стаття Владімірова, тільки з відділу "Хроніка" (стор. 93) довідуємося, що: "правительство УСРР звернулося до ради праці і оборони (СТО) з проханням дати кошти на збудування водогону для постачання питної води гірнякам Кривого Рогу". Дальше В. Владіміров каже: в I927 р. ми не лише досягли довоєнного рівня, але в багатьох випадках перевищили його. Так, п продукційність по відношенню до I9I4 року по лінії водогонів складає: в Харкові - 270 %, Артемівському - I90 %, Полтаві - I80 %, Херсоні - 240 %". Незвичайно приємно прочитати про міста УСРР такі цифри, але нас цікавить цілком инша точка погляду, а саме: не істотно для нас, скільки подається в мережу води, але важно, наскільки населення забезпечене здоровою водою. Для відповіді на це порівняймо коефіцієнти постачання води на душу населення по де-яких містах, в тому числі і по містах, перечислених керовником комунальної господарчої політики в УСРР. Зіста

вимо ці коефіцієнти з нормами водопостачання в і містах (з несильно розвинутою промисловістю), встановленими проф. В. Ф. Івановим "на підставі даних анкети Постійного Бюро Водогонних Зїздів, а також даних Зах-Европейських міст." (Проф. Н. Н. Генісь - Городские водопроводы. Москва. 1928.)

МІСТА.	ГРУПА. (т.д.)	СПОЖИВАННЯ ЛІТР. РОДИ НА І Д. в добу. НОРМА	1925/26.	1927/28.
Київ. (1927/8)	250-500 б/500	100-120 120-150	--	45,7	23,2
Одеса.	250-500	100-120	65,9	77,7
Харків.	250-500	100-120	35,5	38,3
Дніпропетров.	100-250	85-100	44,0	23,2
Миколаїв...	100-250	85-100	12,5	20,0
Полтава...	50-100	60-85	18,2	19,2
Зіновіївське..	50-100	60-85	23,4	27,4
Артемівське..	25-50	50-60	50,8	26,6
Херсон	25-50	50-60	19,3	24,2

Примітка: Населення для 1925/26 року взято по перепису І.Х.1926 р. з книжки А. Хоменка "Населення України 1897-1927". Харків. 1927 рік. Дані про населення 1927/28 р. взято по обоахунку ЦСУ для І-го кварталу 1927/28 р. теж про водогони за І-й квартал 1927/28 р. із стат. хроніки № 100. Дані про водпостачання з 1925/26 р. за стат. зб. "Україна" 1928 р.

Ми бачимо, що в таких промислових містах з дуже численим робітничим населенням, як Зіновіївське, Дніпропетровське далі Артемівське постачання води на душу населення катастрофично упало.

Положення водопостачання в Донбасі ще більше катастрофичне: "основний тон всім побутовим умовинам в Донбасі дають, як це відомо, стан водопостачання і житлова криза. Особливо болюче б"є "водяний голод" робітника... Приведення до порядку водяного господарства Донбасу, змягчення "водяного голоду" - невідкладні та істотні завдання. Необхідно в найближчий час рушити цю справу тим більше, що вже є рішення державних органів, які досі, нажаль не відбилися реально в житті". ("Ком.Дело" 1928. № 12. Стор. 58). Наведені цифри і ця характеристика водопостачання в Донбасі нагадують нам скоріше стосунки в Европі на початку XIX ст. або й ще раніше, але ніякне країну, де "здійснюється диктатура пролетаріяту".

Придивімся до коефіціентів навіть того водопостачання, яке вже існує і то багато літ. Що ми бачимо? В найбільших містах УСРР нема навіть 1/3 приєднаних домоволодінь (31,3%), далі цей % падає до 5,0 % у містах з населенням менше 10 т.д. На десятому році панування"диктатури"пролетаріяту тільки 9,8 % населення на околицях міст - а околиці зараз заселені переважно пролетаріятом - охоплено водопостачанням. Раніше (до революції) обвинувачувано в тому, що околиці мали такий низький % охоплення водопостачанням, домовласників-буржуїв з центральної частини міста. Кого ж зараз обвинувачувати в тому ж проявленню антисоціяльної політики водопостачання?... Хто перешкаджає комуністам-комунальникам постачати воду у всі райони міста?...

Ми, нажаль, не маємо повних даних про тарифи на воду в містах УСРР. Щоби мати уяву про тарифну політику комуністів-комунальників, подаємо за статтею про"комунальні тарифи" ("В.Ф." 1928. № 6. стор. 22) одеський тариф на воду в 1926/27 р.: За один куб. метр, себ-то за 80 відер води платили: 1) Огородники - 14,2 коп., 2) Казарми, міліція, сади, питомники - 16,24 коп., 3) Підприємства по продукції штучного леду - 50,75 коп., 4) Державні і громадські лікарні,-курорти, пекарні ЦРК і Укр.Нар.Харчу, Інтернати, школи, лазні,

державні, партийні, професійні і кооперативні установи, залізниці - 62,9 коп., 5) приватні підприємства - I0I,5 коп., 6) Населення (дванадцять категорій за соціяльним станом і розміром зарібної платні) від 7 до I20 коп. Автори цієї статті цілком слушно зауважують, що такий тариф утруднює розрахунок і не дає правильного розподілу тягару платіжу, бо розмір ставок зарібної платні не вия вляє ще платіжної здатности родини. Вони ж констатують, що "на Україні середнє зважені тарифи, взгалі, значно вищі ніж в РСФРР, при чому тенденції до зниження вони не виявляють і в де-яких містах навіть ростуть". Як далеко тарифній політиці комуністів-комунальників до тарифної політики соціял-демокр. у Відні, де на душу населення одпускається безплатно 35 літрів води в добу, себто приблизно стільки, скільки виносить в середньому споживання на душу в містах УСРР. Отже замість того, щоби знизити тарифи, як, як бачимо, надзвичайно високі і таким чином дати можливість населенню збільшити споживання води, приєднати більше домоволодінь і оздоровити українські міста комуністи-комунальники на Україні дбають про одне: збільшити прибутки від водогонів. В цьому нас переконують слідуючі дані про результати експлоатації водогонів:

	I925/26.	I926/27.	I927/28.	
Осн.кап.міл/к.	37,0	38,8	40,6	
Зужиття в рік	I,6	I,6	I,6	
Прибутки (т/кар)	8704,8	9890,8	I0842,4	
Видатки " "	476I,5	468I,6	480I,2	
Сальдо (т/кар)	+3943,3	+5209,2	+604I,2	
Віднімається	I600,0	I600,0	I600,0	(амортиз)
" видатки по	I64,3	340,0	.....	(боргам)
З и с к	2I79,0	3269,2	(564I,2)	
Сальдо в % до	82,8I	III,26	I25,82	(видатк
З и с к в % до основного капіталу:				
з вид. по боргам.	5,88	8,68	.....	
без видатків "	6,33	9,30	I3,89	

Ці дані дійсно підтверджують тенденцію комунальників УСРР збільшувати зиски від водогонів, про що була вже мова. Більше навіть: зиск инших комунальних підприємств у I926/27 р. в порівнанні з I925-I926 р. падає, а тут, як бачимо, зростає і то значно. На I927/28 рік передбачений зиск, яким було би цілком задоволене любе капіталістичне підприємство. Так випадає справа задоволення найпекучішої потреби населення в містах УСРР.

Переходимо до к а н а л і з а ц і ї. В УСРР мають каналізацію 4 міста. Стан її був в I925/26 р. такий (Стат.зб. "Україна" I928 р.)

М І С Т А	Довжина вул. мережі на I.X.I926 р. в кілометр.	Домоволодінь, приєднаних до мережі у %%-х до всіх домоволодінь.	Перепущено стічної р і д и н и за рік в тисячах кубичних метрів	З того числа очищено тисяч метрів кубичних	Перепущено куб/метрів рідини на 1 мешканця за рік.
Дніпропетровське	39,0	3,5	628	-	2,7
Київ	I87,4	26,6	I0.939	-	22,3
Одеса	I56,6	39,6	8.72I	8.72I	2I,2
Харків	9I,4	7,4	4.67I	4.67I	II,4
Разом	474,4	I8,2	24.959	I3.392	I6,2
до I923/4					
I924/25	I02,9	I0I,2	94,5	86,I	92,9
I925/26	I03,8	I04,7	I05,0	I09,2	8I,8

Не дивлячись на ріст довжини вуличної мережі та числа прилучень (що правда дуже і дуже незначний) ріст цей дуже сильно відстає від росту населення міст і пересічний пропуск каналізаційних стоків на одного мешканця в рік сильно падає До того в Дніпропетровському приєднано всього на всього 3,5 % домоволодінь, а в столиці - Харкові - 7,4 %. Такі низькі відсотки - це майже нічого. Крім того, в Дніпропетровському і Київі каналізаційні стоки зовсім не очищаються, а випускаються в ріку, при чому в Київі вище міста. Відносно каналізації комуністи не зробили навіть того поступу, який бачимо у водпостачанні. Не каналізовано ні одного нового міста і не осягнуто навіть довоєнного рівеня праці вмістах, де є каналізація. Отже санітарний стан міст не кращає, але гіршає. Фінансові результати експлуатації каналізації такий:

	I925-26р.	I926/27р.	I927/28р.
Осн. кап. міл/к.	22,3	22,2	22,7
Зужиття в рік "	0,8	0,8	0,8
Прибутки в тис/карб.	I734,7	2I89,9	2755,0
Видатки в т/к.	I253,5	I243,7	I236,0
Сальдо	+48I,2	+946,2	+I5I9,0
Віднім. амортиз.	800,0	800,0	800,0
" погаш. боргів.	4,7	I30,0	.....
Зиск чи втрата	-233,5	+I6,2	+(7I9,0)
Сальдо в % до вид.	+38,38	+76,07	+I22,89
Зиск чи втрата в % до основного капіталу:			
з викл. пог/борг.	-I,42	+0,65	+3,I6
з пог/боргів	-I,45	+0,07	.....

Отже експлуатація каналізація в I925/26 р. була втратна і"проїджено" основний капітал; в слідуючих роках втрати немає, але нема і значнішого зиску на основний капітал. Ці відсотки зи

ску до основного капіталу могли би створити ілюзію, що каналізація експлуатувалася в 1925/26 р. по прінціпу чистої затрати, а в слідуючих роках майже по собівартости. Але такому висновку заперечує надзвичайно швидко зростаюче сальдо прибутків і видатків, як в абсолютних числах, так і в % до видатків. Цей ріст сальдо показує якраз навпаки: стремління експлуатувати каналізацію зі зиском; в 1927/28 р. на 100 карб., затрачених на експлоатацію за рік одержується 122,9 карб. Старе оборудования не видержує, нищиться надзвичайно швидко і вся штука політики комуністів полягає в тому, щоби одержати за рік стільки з населення аби покрити зужиття старого оборудования за рік (1926/27) і навіть проектується одержати невеличкий зиск на основний капітал (1927/28). В наслідок цих зусиль збільшено основний капітал каналізації за 3 роки всього на 400.000 карб Чи не краще було б перекинути сюди хоч частину тих державних коштів, які з України йдкть в Москву і витрачаються союзним центром на каналізацію Альма-Ати, чи якоїсь иншої столиці Азійської республики або автономної области, чи навіть під московських сел. Г.Ф.Геогиевский ("Ком.Дело" 1929 № 1. Стор. 48) пише про каналізацію в містах УСРР "питання оборони міст перед заразою шляхом збільшених асігнувань на очищення міст є в сучасний мент більш ніж актуальними і через те встає завдання - будувати й поширювати в великих містах каналізацію". - Десть літ стоїть це завдання, але досі зроблено комуністами-комунальниками як раз стільки, що нічого.

У містах УСРР є теж а с е н і з а ц і й н і в а л к и; дані про них маємо надто застарілі тож не будемо їх наводити, а обмежимося лише описом стану асенізації в столичному місті Харкові. ("Ком.Дело". 1928 № 10. Стор. 106-107). "В наслідок повільного темпу розвитку каналізації і не значного охопленя нею домоволодінь Харкову довго ще прийдеться користуватися послугами асеніза ційної валики для санітарного очищення міста. Очищування в такий спосіб незручний тим, що воно

звязане зі занчечищенням повітря смородом, грязне і спричиняється до поширення захорувань. Все ж таки Харків на 80 % примушений користуватися як раз таким засобом очищення. Положення гіршає ще тим, що значний відсоток (більше 50 %) падає на приватних підприємців-асенізаторів, які недобросовісно виконують санітарні правила при очищені: загрязнення двору нечистотами, антисанітарний стан возів, опорожнювання бочок, користуючись темнотою, просто на вулиці міста, під вікнами квартир робітників (бо від цього зла терпить переважно околиця). Ці явища повторюються кожної ночі і адміністраційними засобами боротися з ними дуже важко..... (Автор рекомендує введення механічних бочок, зокрема автобочок) ... З введенням автобочок, - каже він дальше, - можна буде поставити питання про ліквідацію зливної станції, близьке сусідство якої з комунальним базаром ані як не допомагає оздоровленню міста. Поки що, - дума автор, - вона необхідна, бо коні невстані вивозити бочки з нечистотою далеко за місто; -

Коли ось таке діється в столиці, то що ж твориться в провінціяльних містах?!...

ґ) ЛАЗНІ. Лазні є в II6 містах УСРР. В I925/26 році 89 міст, про які є дані, мали I48 лазень, з того комгоспи мали 64,2% а ріжні урядництва та установи - 35,8 %. Комгоспи експлуатували безпосередньо 5I,6 % своїх лазень, решту здавали в оренду. Пропущено за рік у всіх (I48) лазнях 6.90I тис. осіб з чого на лазні в містах з населенням по над I00 т. душ, припадає 2/3, а 5/6 на округові міста із одвідувань по всіх містах. Комгоспівські лазні відвідали 44,8 % відвідувачів всіх лазнів, орендованих - 8,5 % і лазні установ та урядництв - 46,7 %. Пересічне число відвідувань на рік на І мешканця в найбільших містах 2,8, а в найменших містах I,4; цікаво, що в середніх містах (від 20 до I00 т/д) в середньому припадає одне відвідання на І мешканця в рік. Не знати, чи це населення міст за час

революції так опустилося і недбає за чистоту сво го тіла, чи це лазні такі, що населення не має охоти до них ходити. Г.Ф. Георгиевский находитъ, що це дуже високий коефіцієнт відвідування лазен (як людина раз в рік викупається ?!) і каже, що "високий ріст відвідування лазень (по його даних на 100 душ населення в рік 1924/25 - 85 відвідувань, в 1925/26 - 119 і в 1926/27 - 123,2) являється вповні зрозумілим в умовах сучасної житлової тісноти, коли часто густо ванні кімнати перебудовані у житлові кімнати". ("К.Д". 1929. №1. стор. 48). При таких умовах комуналь-політики в УСРР повинні йти на зустріч населенню і дати йому дешеві лазні. Середня ціна білету в комунальних лазнях, за даними того ж п. Георгиевского, незмінна за ці роки (30 коп.) хоча житлова тіснота і умови гіршають. Експлуатація лазень дала такі насілдки:

	1925/26р.	1926/27р.	1927/28р.
Осн. кап.міл/карб.	5,2	5,7	6,5
Зужиття в рік.	0,3	0,3	0,3
Прибутки (тис/кар)	1140,3	1361,5	1924,5
Видатки " "	865,5	1135,3	1244,0
Сальдо т/кар.	+274,8	+226,2	+680,5
Відним.амортиз.	300,0	300,0	300,0
" видат.по борг.	7,0	80,0	.....
Зиск чи втрата	-32;2	-153;8	(+380,5)
Сальдо в % до видатків	+31,75	+19,92	+54,70

Зиск чи втрата до основного капіталу в %%.

З виключенням погашення боргів	-0,48	+1,25	+5,85
без цього виключ.	-0,61	-2,68	.....

З приводу цих чисел можна повторити те, що сказано було про каналізацію. Тільки що тут "про

їдання" капіталу затяглося ще на І рік.

д) РІЗНИЦІ. Переходимо до сотанньої галузі комунального господарства, про яку маємо під руками дані - до різниць. в І924/25 році було в 39 містах - 43 комунальних різниці, із яких в 6 містах були (6) здані комгоспами в оренду. В І926/27 році було у 40 містах теж 43 комунальних різниці, з яких в 7 містах було здано в оренду 7 різниць. За цей час відновила працю різниця в Купянці і закрито І різницю в Житомирі, в якому було їх 2 в І924/25 році; Дніпропетровське має 3 різниці, Харків - 2, Винниця фіґурує у статистичних даних - без різниці. В І924/25 р. в 42 різницях було забито ІІ07996 голів худоби (з того в 5 зданих в оренду - І20.І90 голів), в І926/27 р. забито І.376.244 голови з того в 7 зданих в оренду - 2І2.6І8. Порівнюючи кількість забитої худоби в обох цих роках находимо зменшення у 8 містах, в тому числі у Полтаві (з 42т. до 32т.), Чернигові (І4,9 до І2,0 тис.), в Сумах (26,3 т. до 22,7 т.) і инш.

Цікава річ, що у різницях зданих в оренду нема зменшення, а навпаки маємо збільшення і то значне (В Маріуполі в І924/25 р. забито 24,5 т. голів худоби, а в І926/27 р. різниця здана вже в оренду і в ній забито 5І.000 худоби).

Цифри фінансового стану різниць такі:

	І925/26р.	І926/27р.	І927/28р.
Осн.кап.міл/карб.	4,9	5,7	6,5
Зужиття в рік "	0,І	0,І	0,2
Прибутки тис/карб	5003,2	4704,9	55І8,6
Видатки " "	І456,5	І798,7	І963,0
Сальдо	±3546,7	±2906,2	(±3555,6)
Віднім.амортиз.	І00,0	І00,0	200,0
" пог.боргів	І29,0	90,0	.....
Зиск в т/кар.	33І7,7	27І6,2	(3355,6)
Сальдо в % до вид.	93,54	І6І,57	І65,9І
Зиск в % до основного капіталу:			
По погашенню борг.	67,70	47,65	.....
Без " боргів	70,34	49,23	5І,62

Отже найбільше зисковним комунальним підприємством на Україні є різниця. Балабан і Лам, автори цитованої нами вище статті про комунальні тарифи у "Вестн. Фин". кажуть, що різниці в УСРР дають "п і в т о р а р а з и з г а к о м б і л ь ш е з и с к у, н і ж р і з н и ц і в РСФРР". Думаємо, що вийшлаби дуже цікава праця, як би дослідити, яку частку в продажній ціні м'яса займає комунальна такса в різниці і далі, як це відбивається на домашньому бюджеті робітників і службовців. Цікаві тако ж умови здачі в оренду комунальних різниць (Стат. Хроніка № 92).

М і с т о.	Умови оренди: плата за рік (в тис/карб)	інші зобовяза ння.(т/к).	На ч а с
Сталин	45	Капіт.ремонт на ... 35	I
Маріупіль	25	- -	I0
Артемівське	I5	Ремонт на .. 2	I
Кривий Ріг	I2,5	- -	2
Проскурів	I3,5	Поточ.рем. -	4
Могилів	9,2	Ремонт на 2	I
Камянець	6,8	Ремонт і обо-рудов.свиноб.2,5	3

Орендаторами були: в Сталині, Маріуполі та Артемівському - Укрмясотрест; в Кривому Розу - Укрмясохолодобійня; в Проскурові і Камянці - Райспілка, в Могилеві - приватні особи.

Найвигідніше таким чином для комгоспів виявилися умови з орендатором-державним підприємством. Найменше вигідним, прорівнюючи з иншими, - з кооперативним підприємством.

Крім зазначених тут підприємств муніціалітети в УСРР мають такі підприємства: телефони, транспортові валки, похоронні бюра, річні переправи, стадійони та инш., про які ми не маємо відомостей. Комунальний кредит, як і фінансове господарство в цілому сподіємося розглянути окремо.

Закінчуючи наш огляд, констатуємо безперчний факт, що комунальне господарство УСРР повільно, правда, але розвивається: відновлюються підприємства, де-що робиться і що до зовнішнього впорядкування, все більше і більше інвестується капіталу в комунальне господарство, росте продукція комунальних послуг в абсолютних числах, в де-яких випадках теж відносно - на душу населення. Маючи на увазі, що підприємства комунальні переважно дуже старі (водогони в найбільших містах збудовані в 70 - 90-х роках мин/століття), можна сказати що треба було вкласти чималих зусиль на приведення їх до стану менше більше придатного для праці після руїни періоду т/зв. "воєнного комунізму". Але з другого боку ці успіхи за статистичними даними виглядають, нажаль, далеко гірше в практиці. Приклад цього бачимо в округовому місті Запоріжжу: "Бруковані вулиці, - пише комуніст Гріт, - стали цілком нікудишніми. Місто забрукувало 7 т. метрів, але як? Як були вибоїни і ями, так вони і залишилися. Одиноке досягнення в "будівництві" брукованих вулиць, так це те, що кошти витрачені на громадські роботи попали до безробітних. Із за таких вулиць автобуси попрацюють тиждень, а потім два-три тижні їх направляють. Непридатні машини, пристосовані для пасажирів, коштували дуже дорого. Автобус ч.2 направляється вже місяців зо три, ч4 - теж, а ч-о. І тільки на днях після грунтовного ремонту виїхав. А запоріжські робітники ходять пішки з околиць так як і раніш. Проекти!... Плани!... Не забули і про лазню. Місто витрачає на неї кожного року зі свого бідного дефіцитного бюджету тисячі карб. В цьому році біля лазні збудували гарненький, але цілком непотрібний будиночок, що коштував ні більше ні менше, як 20.000 карб. Колись в минулому, як лазня належала приватній особі, то працювала у весь тиждень і безовсяких перебудов давала гарненькі зиски. А зараз вони відкрита не більше як 4 рази на тиждень, а про прибуток хоч і не питай... Скора поміч розїжає на шкапах і прибуває де-кільки годин після того, як її викликали. Дюраві

бочки асенізаційної валки по дорозі до зливного місця розливають те, що везуть, по вулицях міста. на електровні постійні аварії. Не давно була велика аварія, що вимагатиме витрати на 20.000 карб світла в багатьох районах міста не буде ще місяців з 8." ("Ком.Дело". 1928. № 3) .

Так!... А видний російський комуніст-комунальник Царєв каже: "новий побут - одна із основ соціялізму, не здійснимий без добре налагодженого комунального обслуговування багатьох матеріяльно-культурних потреб населення". В такому разі соціял-зрадницькі і буржуазні комунальники в Зах Европі куди більше здійснюють комунізм, ніж комуністи в УСРР, які відстали в цьому відношенні від Зах. Европи принаймні на 100 років.

Друге наприкінцеве зауваження наше стосується перекидання повсяк час вини за сучасний, як ми бачили, невеселий стан комунального господарства комуністами на "громадянську війну". на Україні. Насамперед хто був виновником вбєн на Україні? Чи не комуністична імперіялістична політика, що привела до війни РСФРР з Українською Народньою Республикою і захопивши Україну збройною силою зпричинилася до того, що Україна стала тереном громадянської війни між російською червоною і російською реституційною арміями. Коли ж ця війна і викликала великі шкоди для комунального господарства українських міст, то знов же в цьому винна в першу чергу тактика комуністичної армії. Бомбардування міст (напр., Київа) переводилося виключно цією армією; житлові будинки займалися і приводилися в непридатність до житла постоями в них цієї армії та заняттям під ріжні установи. Це називалося тоді: "Мир хижинам - война дворцам"

Найбільші, одначе, шкоди комунальному господарству заподіяла господарська політика комуністичної партії в період строгого проводження в життя проголошених засад комунізму в період т/зв "воєнного комунізму". Мілітаризація підприємств, - каже В. Владіміров про цей період, - призводила до надмірного їх напруження, в наслідок чого велика кількість підприємств цілком припинила працю.

Третє наше зауваження - це те, що муніціпал на політика в УСРР антисоціяльна. Ця антисоціяльність виявляється насамперед в тому, що сучасні комунальники мало присвячували уваги тим галузям міського господарства, які мають найбільше соціяльне значіння: житлова справа, водопостачання, каналізація, асенізація, лазні, зелене насадження В той час, коли в електрогосподарство за три роки (1925/26-1927/28) вкладено з бюджету 35,6 міл карб. на житлову справу при катастрофичному її стані - 32,6 міл. карб.; на трамваї і автобуси - 19,5 міл. карб., а на водогони - 11,9 міл.карб. В наслідок цієї диспропорції капітальних затрат, що відворотно пропорційні інтенсивности потреби в даних послугах, маємо "некоторую диспропорцию структуры основных капиталов", - як обережно каже комуніст Георгієвський, - ("К.Д." 1929. № 1. стор. 46) і далі: "приходиться признати, що ріст продукції окремих видів комунальних підприємств відповідає в більшій або меншій степені напрямкові інвестування в комунальні підприємства". (там же стор. 48). Отже це треба читати: невідповідає напрямкові потреб. Ця диспропорція в піклуванні про окремі підприємства, без огляду на їх відносне соціяльне значіння, тісно звязана з основною лінією політики індустріялізації, одною із основ якої Ленін визнав електрофікацію. Чи ця "диспропорція" не вказує на те, що комунальники УСРР "за деревами лісу не бачать".

Антисоціяльність міської політики комуністів комунальників виявляється в тому, що вони продовжують політику дореволюційних міських дум, себ-то буржуїв-домовласників, що до забезпечення населення окремих районів міст (столиць) комунальними послугами. Звідси то - малий відсоток домоволодінь приєднаних до водогонів, каналізації. Бруку вання і освітлення центру міста, де знаходяться будинки комгоспів, як і в старі часи, скупчує на собі всю увагу, сучасних "батьків міста". Ось слова комуніста Георгієвського (там-же стор. 50-51) "як відомо, націоналізовані домоволодіння, є домоволодіннями порівнюючи більше високої цінности,

які, як правило, не належали працюючому населенню. Порівнюючи дані про охоплення комунальними послугами населення в домоволодіннях ріжних форм експлуатації ми одержуємо порівнюючу характеристику того, як задовольняються цими послугами працюче населення тих районів міста, які і зараз переважно є робітничими. По електричному освітленню в домах націоналізованого фонду охоплено населення 67,5% в містах з населенням більше 100 т.д. і 65,2 % по всіх містах України. Анальогично по будинках денаціоналізованого сектору - 20,4 і 14,9 %%. По водогону охоплено в містах з населенням більше 100 т/д. - 84,0 %, по окрґгових містах - 71,6 % і по всіх містах України - 53,6 % в домах націоналізованого сектору і аналогичні числа для домоволодінь денаціоналізованих - 31,3 , 18,8 і 9,8 % Ті практичні висновки, які випливають з цих чисел, напрошуються самі собою"...

Антисоціяльність міської політики комуністів виявляється в тарифній політиці, яка по формальній структурі тарифів начеб-то надзвичайно сприятлива для працюючих мас. В дійсности ж спрпва стоїть зовсім инакше. Комуністичний орган профспілок "Труд" за 18.II.1928 вказує на те, що в СССР родина робітника тратить в рік 11,7 % бюджету на житло, але тільки 5,1 % бюджету на житлоплощу, а 6,6 % бюджету на комунальні послуги. З инших джерел "К.Д". (1928 № 2) довідуємося, що в Харкові в центральних частинах міста видатки на комунальні послуги становлять майже 7 %, а на околицях дуже мало забезпечених комунальними послугами - 4,0 % бюджету.

Антисоціяльність комунальної політики комуністів в УСРР виявляється теж в географичному розподілі забезпечення комунальними послугами населення особливо в робітничих районах. Ось що каже комуніст Танатар. ("К.Д". 1928. №3). „Комунальне господарство України характеризується досить значною концентрованністю будучи скупчене в своїхосновних масивах в 4-х найбільших українських містах... 28,6 % міського населення розпоряджають майже 80 % всіє сили комунального господарства, тоді, як в розпоряджені 44 % всього міського населення є лише біля 5 % цієї сили... Округи, які за цілою низкою міркуван повинні мати підвищений рівень комунального госпо

дарства, позбавлений основних елементів комунального порядкування... Округи Донбасу, насищені пролетарським елементом, де сконцентровано біля 80 % всієї каміновугільної і тяжкої промисловости радянського союзу, де переважна частина населення скупчена в містах, при такій відсталости комунального господарства, вимагають енергійного втручання з боку місцевих і центральних органів в справу його підняття... Коли додати сюди якісну характеристику існуючих споруджень комунального порядкування в містах України, що уже на межі повного зужиття, то потреба в упорядкуванні приймає ще більші розміри!

Рекомендоване лікарство -"втручання" застосовувалось і досі, вся ж комунальна політика керується з центру і дала вона такі тяжкі наслідки... Чи не пора стати на шлях, який в Зах. Европі, зокрема в Англії та Німеччині дав і дає такі блискучі наслідки - шлях широкого демократичного самоуправління, а не поліційного бюрократичного централізованого місцевого управління, яким характеризується адміністраційний устрій УСРР.

В дотеперішньому розвиткові комунального господарства в УСРР маємо дві точки перелому в напрямку інтенсивнійшого розвитку: в 1923/24 р. коли комуністи відмовилися від первісних гасел в комунальній політиці і в 1925/26 р., коли дозволено на дуже обмежений вплив частини населення на ведення комунального господарства, покликуючи до життя міські ради. Будемо чекати слідуючого етапу. Він вже назріває.

* * * * *
* * * *
*

SLOVANSKÁ KNIHOVNA V PRAZE

Українська Господарська Акад.

Подєбради.
I.III.1928.

Акад